

Wyobrażenia wampira wobec modeli współczesnego antybohatera

Dysertacja stanowi analizę funkcjonowania motywu postaci wampirycznej w tekstach kultury w kontekście kategorii literaturo- i kulturoznawczej, jaką jest model antybohatera. Zbadano występowanie tej kategorii na próbie 400 utworów fabularnych realizujących różne konwencje gatunkowe oraz reprezentujących różne media: literaturę, film, komiks, serial telewizyjny, gry RPG oraz gry wideo. Przedmiotem analizy były teksty kultury powstałe w latach 1954–2014.

W celu ujednoczenia terminologii oraz zdefiniowania metody badawczej posłużono się terminem 'wyobrażenie', pozwalającym na uchwycenie zależności między poszczególnymi realizacjami motywu wampira w różnych mediach, a jednocześnie akcentującym istotność procesu recepcji w kształtowaniu się oraz rozpowszechnianiu poszczególnych aspektów owego motywu. Dzięki temu możliwe stało się również podkreślenie roli odbiorcy w procesie rozwoju wyobrażenia krwiopijcy.

Już pobieżna analiza stanu badań nad kategorią antybohatera wykazała, że pojęcie to jest nie tylko bardzo efemeryczne, ale też bywa przez różnych badaczy rozmaicie interpretowane w zależności od kontekstu, w jakim ma być użyte. Jedną z ambicji dysertacji stało się więc zebranie dotychczas funkcjonujących definicji antybohatera, co zaowocowało wypracowaniem sześciu modeli antybohatera, których funkcjonowanie było uzależnione od konkretnego medium, dekady, wreszcie – charakteru danego tekstu kultury. W zależności od funkcji antybohatera w danym tekście kultury oraz jego immanentnych cech charakterystycznych wyodrębniono zatem model modernistyczny, postmodernistyczny, realistyczny, ambiwalentny, niekonwencjonalny oraz „towarzyszący”.

Podstawowym przedmiotem badań było, czy i w jakim stopniu wyobrażenie wampira pokrywa się we współczesnych tekstach kultury z wyobrażeniem antybohatera, inaczej mówiąc – czy we współczesnych tekstach kultury wampiry mogą być tożsame z antybohaterami. Analiza zebranego materiału badawczego pozwoliła stwierdzić, że w 345 z 400 dzieł można odnaleźć postacie realizujące w jakimś stopniu jeden z modeli antybohatera. Badania doprowadziły do wskazanych poniżej wniosków.

Ostatnie 60 lat charakteryzuje się wzmożonym zainteresowaniem postaciami wampirycznymi, których występowanie przybiera różne formy i bardzo często zrywa z typowymi dla krwiopijców uwarunkowaniami konwencjonalnymi. Wpisana w wampira niejednoznaczność, egzystowanie poza ustalonymi zasadami, przymus negacji moralności czy wreszcie metaforyczna apoteoza pazerności zdają się korespondować z – rozwijającą się gwałtownie w XX wieku – tendencją do ukazywania w tekstach kultury postaci ułomnych, niejednoznacznych moralnie, outsiderów i łotrów, którzy w większym lub mniejszym stopniu wpisują się w jeden z modeli antybohatera. Jak się okazuje, coraz częściej wampir (stereotypowo rozumiany jako personifikacja Zła) zyskuje tragiczne, antyheroiczne oblicze (a nawet w najnowszych utworach potrafi być postacią jednoznacznie pozytywną). Zarazem dzięki częstemu występowaniu cech antybohaterskich w postaciach wampirycznych możliwe stało się dookreślenie funkcjonowania samych modeli – zarówno pod względem występowania w poszczególnych mediach, jak i cech charakterystycznych – a co za tym idzie, poszerzenie wiedzy o samej kategorii antybohatera i zarysowanie jej tendencji rozwojowych we współczesnych tekstach kultury.

14.02.2017

Michał Woźniak